

NADRÁGSZEREPEK OPERÁKBAN

Divatba jött a világ operaházaiban, hogy a műveket eredeti nyelvükön adják elő. Sok érv szól mellette, sok ellene, hogy vajon melyik a helyesebb? Nem ennek a polémiaának a megválaszolása ennek a kis írásnak a tárgya. Csupán azért hoztam szóba, mert amikor még a Magyar Állami Operaházban magyarul énekelték az operákat, számos közszájon forgó mondás, szöveg-részlet vált közkinccsé. Egyik ilyen gyöngyszem, bizonyára sokan ismerik a mondást, hogy: *Oszkár tudja, de nem mondja!* – azonban nem mindenki ismeri, ahonnan a mondás származik.

A fent idézett részlet Az álarcosbál című Verdi opera III. felvonásában hangzik el, amely darab igen sok zaklatást szenvedett el a cenzúrától. A mű eredetileg a nápolyi San Carlo Színház számára készült, és a bemutatót az 1858-as karnevál idejére tervezték. Az opera alapja Scribe III. Gusztáv, avagy az álarcosbál c. librettója, amely a liberális gondolkodású III. Gusztáv svéd király történetét mondja el, akit 1792. március 16-án Stockholmban egy álarcosbálon lelőttek (Szintén politikai gyilkosság áldozata lett kb. 200 évvel később Olof Palme, Svédország néhai miniszterelnöke, aki Stockholm belvárosában feleségével moziban volt, mellőzve minden személyi védelmet /1986. február 28./, és hasonló sorsra jutott Anna Lindh svéd külügyminiszter-asszony is /2003. szeptember 11./). Mivel azonban 1858. január 14-én Felice Orsini merényletet kísérelt meg III. Napóleon ellen, így a Bourbon-uralom alatt álló Nápoly hatóságai elutasították bármiféle királygyilkosság témájú darab színrevitelét. Viszont azt javasolták a szerzőknek, hogy a változtassák meg a darab címét és a történet helyszínét helyezték át Bostonba. A cselekmény így került át Stockholmból Bostonba és egy évszázaddal előbbre, s így lett Gusztáv királyból Riccardo gróf, Boston kormányzó. Változott a bemutató helyszíne is: Nápoly helyett Rómában volt a Teatro Apollo Színházban 1859. február 17-én. Sőt még az opera eredeti címe is módosult: Bosszúállás Dominóban helyett lett Az álarcosbál.

A Kormányzó meggyilkolására a III. felvonás záró jelenetében kerül sor, az álarcos mulatságon, ahol az összeesküvőknek először azt a kulcskérdést kellett megoldani, hogy milyen jelmezben jelent meg Riccardo?

¹ A szerző nyugdíjas orvos

[Álarcosbál összeesküvő ötös és jelenet.avi \(9:58\)](#)

Verdi Álarcosbál „összeesküvő” ötös és jelenet III. felv. New York-i MET opera „magyar felirat”

Szerencséjükre jött Oszkár, a bostoni udvar mindentudója. Tőle próbálták megtudni, milyen öltözetet visel a kormányzó. Oszkár vonakodott elárulni Riccardo gróf álruháját. Ekkor mondja kicsit incselkedve:

[Oscar dala \(Oszkár tudja\).avi \(4:00\)](#)

Verdi Álarcosbál Oscar áriája III. felv. (Oszkár tudja, de nem mondja)
Harolyn Blackwell (Oszkár)
(New York-i MET opera "magyar felirat")

*Oszkár tudja,
De nem mondja!*

...

*Kíváncsi rája,
Mi álruhája?
De tiltja grófunk,
Hogy róla szólunk!*
(Zoltán Vilmos fordítása)

Végül is azzal húzták ki Oszkárból a titkot, hogy sürgősen, fontos államügyben kell beszélni a királlyal. Ekkor sebtében odaveti az apród, hogy fekete dominóban van a király.

Diadalmas karriert futott be Verdinek ez a méltán népszerű remekműve, melyben sok hálás szerep van. Ezek közül is ki szeretném emelni a már szóba hozott Oszkár apród szerepét. Ez egy *nadrágszerep* szoprán hangra. Oszkár jelenléte mindig üde színfoltot hoz a tragikus cselekményben. Játékos, pajzán, csacsogó, derűs, kamasz figura. Nem is tudja, hogy avval, hogy kikotyogja szeretett ura álruháját, annak végzetét okozza. Oszkár a mű során nagyon sokat van a színen, sok énekelni valója van, szólamai az együtteseket mintegy bekeretezik.

A nadrágszerep zenés vagy prózai színpadi művek fiatal férfi- vagy fiúszerepe, amit általában színésznők alakítanak. ülönösen operákban, operettekben kedvelt. A szerepeket általában mezzoszopránok vagy altok éneklék, fiatalabb szerep esetében szopránok is. Jó példa erre Mozart: Figaro házasságában Cherubin.

Nem könnyű eljátszani, hiszen úgy kell mozognia, mintha egy kamaszfiú lenne, járásában nagyobb lépéseket kell tennie, végtagjait lóbálni, dobálni, ahogy azt egy vérbeli kamasz teszi. Cherubin minden lányba, nőbe szerelemes. Szerelmes a szerelembe. Szeretnivaló, bájos teremtés. Az első felvonásban lévő áriája vége felé szinte belebódul a vágyódó érzelmeibe, a zene lelassul, ahogy beleálmodja magát a szerelembe, majd hirtelen magához tér, és befejezi az áriát.

Mozart:Figaro házassága I. felv.:Cherubin I. aria (4:10)

Pánczél Éva (Cherubin), Ötvös Csilla (Susanne), vezényel: Oberfrank Géza

A grófot bosszantja, hogy mindig beleütközik az apródba. Meg szeretne tőle szabadulni, mert akadályozza csalfa kalandjait. Ezért tüstént ki is nevezte sevillai ezredébe kapitánynak, hogy eltávolítsa a kastélyból. Figaro népszerű C-dúr áriájában az első felvonás végén elmondja Cherubinnak, hogy a háború nem tréfadolog, s mi vár rá, mint katona. A felvonás befejezéseként Cherubin kénytelen-kelletlen ritmusosan együtt menetel Figaróval (ha a rendező így kívánja) a csatazajban a pompás induló-zenére.

Figaro áriája I. felvonás (4:13)

Mozart: Figaro házassága - Figaro áriája I. felvonás
Gerald Finley (magyar felirattal)

A második felvonásban az apród méltó búcsút akar venni minden hölgytől. A grófnénak írt egy románcot, amelyet románc nagyon népszerű, mindig sikert arat. A két hölgy (a grófné, és Susanne, a grófné szobalánya a grófot megleckéztető cselből női ruhába öltöztetik Cherubint, hogy ily módon cselezzék ki a Suzannénak légyottot ígért kegyelmes grófot, ugyanis a tervek szerint a szép komorna helyett leányruhába öltöztetett Cherubin fog megjelenni a randin. Nem könnyű eljátszani, hogy egy nőnek fiúként egy lányszerepet kell alakítania. Ez itt dupla csavar. Az ötlet nem a szövegíróé (Lorenzo Da Ponte) és nem is Mozarté, hanem Beaumarchais-é, aki az opera alapjául szolgáló Figaro lakodalma című színművet írta néhány évvel korábban.

Mozart:Figaro házassága,Cherubin II.ária:Pánczél Éva,km.Sudlik Mária,Ötvös Csilla (3:55)

Sudlik Mária (Grófné), Pánczél Éva (Cherubin), Ötvös Csilla (Susanne), vezényel: Oberfrank Géza

Hasonló dupla átváltozás történik egy másik operában, Richard Strauss A Rózsalovag c. háromfelvonásos operájában Octavian Rofrano gróf

(mezzoszoprán) a tábornagyné fiatal szeretője is nadrágba bújtatott fiú. Ochs báró, a tábornagyné faragatlan és modortalan rokona azzal a kéréssel áll elő, hogy szüksége lenne egy „rózsalovagra”, mert leánykérőbe megy egy számára kiszemelt lányhoz, a dúsgazdag bécsi polgár, Faninal lányához, Sophie-hoz. Ez a kor szokása volt, hogy mielőtt megkérné valaki az apától a lánya kezét, egy fiatal férfinak egy ezüst rózsát kell átnyújtania a leendő menyasszonynak. Ő a rózsalovag. Ebben a csodálatos jelenetben, az ezüstrózsa átnyújtásakor mintha ezüst cseppek hullanának alá, Octavian és Sophie egymásba szeretnek.

Der Rosenkavalier: „Mir ist die Ehre widerfahren” (Graham, Schäfer) (7:37)

Richard Strauss: A rózsalovag – Az ezüstrózsa átnyújtása (II. felvonás)

Susan Graham (Octavian), Christine Schäfer (Sophie).

Vezényel: Nathaniel Merrill.

(Edo de Waart. Taken from the 2010 Live in HD transmission.)

A modortalan Ochs bárót meg akarják szégyeníteni a többiek (Octavian, Sophie, tábornagyné), és megint egy dupla átváltozás történik: az fiúnak öltözött Octavian, aki valójában nő, az utolsó felvonásban, amely a Bécs környéki vendégfogadóban történik, lánynak öltözve magába bolondítja incselkedéssel Ochs bárót, akivel a bolondot járatják. Ez eddig említett három nadrágszerepben játszott/énekelt Házy Erzsébet (Pozsony, 1929. október 1. – Budapest, 1982. november 24.) Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas) tökéletesen megfelelően mind hangban, mind játékban a kívánalmaknak.

Házy Erzsébet nadrágszerepeiből:

Verdi: Az álarcosbál-Oszkár; Rossini: Ory grófja-Isolier; Mozart: Figaro házassága-Cherubin²

² Ferencsik Jánossal a Figaro házassága Cherubinójaként, egy előadás szünetében, 1954-ben. Harmath István felvétele.

Voi, che sapete (2:51)

Házy Erzsébet énekel

Mozart: Figaro házassága-Cherubin áriája (Asszonyok, lányok)

Rossini utolsónak írt vígoperája, az Ory grója is kihasználja azt a szituációt, hogy a gróf apródjaként (Isolier) vetélytársa lesz a grófnak, mikor meg akarja hódítani várúrnőjét, akinek a férje a keresztesháborúban harcol, ám várhatóan hamarosan hazatért. Egy frivol ágyjelenetet láthatunk, amikor az ágyban hárman henteregne, és nem lehet tudni melyik végtag kié, végül a grófné szájon csókolja az apródot, aki a való életben nő. Ugyanebben az operában azonban egy ellentétes irányú átöltözés is előfordul. Ory grófja és léha kísérete azzal a csellel tud a grófné kastélyába beférkőzni, ha férfi létükre apácának öltöznek és menedéket könyörögnek maguknak a rablóbandák elől. Itt, mint apácákat befogadják őket, akik rálelnek a borospincére, és alaposan leisszák magukat a zsványok.

Megemlítendő a híres nadrágszerepek között ifj. Johann Strauss: A denevér című nagyoperettjében Orlovsky herceg (mezzoszoprán vagy tenor) szerepe, aki egy parádés estélyt ad, ahol éltetik a pezsgőt és kiderül, hogy nem börtönbe vonult be Eisenstein úr, hanem szórakozni ment a barátjával, ahol azonban lelepleződik a turpisság, mivel saját feleségének teszi a szépet, akit az álarc miatt nem ismer fel.

Orlovsky szerepében Duffner Melinda (Kolozsvári Magyar Opera)

Mozart: Così fan tutte c. operájában a szobalány, Despina (a magyar előadásokon Rosina) a darabban kétszer is ruhát vált. Egyszer férfi orvosnak adja ki magát, aki az elájult kéroket mágnesezéssel téríti eszméletre. Abban a

korban nagyon divatos volt a mágnessel történő gyógyítás, melyet Messmer nevű német orvos tett népszerűvé. Messmer neve átkerült az angol szóincsbe is. (Az angol nyelven to mesmerize = hipnotizál, rabul ejt, elkábít.) Despina eljátssza még a jegyző szerepét is férfiruhában.

A további nadrágszerepek már nem komikusak.

Gounod: Faust-jában Siebel (szoprán), Margit fiatal szerelmese:

*Helyettem kis virág, tégy vallomást,
Hogyha meglát a drága,
Mondd, hogy gondolok rája,
Érte virrasztom át az éjszakát!*
(Lányi Viktor fordítása)

„Marguerite...si le bonheur à sourire t'invite” Romance de Siebel, Faust Gounod (3:39)
Opéra de Saint-Etienne, juin 2018 MARGUERITE GABRIELLE PHILIPONET

Ugyancsak nadrágszerep Offenbach: Hoffmann meséiben Miklós (mezzoszoprán vagy bariton), aki Hoffmann barátja, mindenüvé követi őt, óvja, de nem jár szerencsével sem ő, sem Hoffmann, aki lecsúszik mindegyik áhítózott nőről, legyen az egy baba, egy énekesnő, egy velencei kurtizán vagy egy közkedvelt színésznő.

Vannak olyan nadrágszerepek, ahol nem szórakozunk azon, hogy nő férfiruhában szerepel. Egyébként az minden vígjátékban sikert arat, ha női ruhában férfi van. Shakespeare színházában gyakran játszottak férfiak/fiúk nőszerepeket. Akkoriban ez nem volt kivételes. Felsorolok néhány olyan nadrágszerepet, ahol nem a mulattatást szolgálja az, hogy nő alakít férfit. Ilyen az ifjú Hunyadi Mátyás Erkel Ferenc: Hunyadi László c. operájában.

Smeaton (mezzoszoprán) Donizetti: Boleyn Anna (Anna Bolena) című operájában a fiú énekes, aki teljesen belebolondul a címszereplőbe.

Fjodor (mezzoszoprán) szintén nadrágszerep Muszorgszkij: Borisz Godunov c. operájában, aki a címszereplő fia.

Csodálatos áriát énekel Sextus (mezzoszoprán), Titus római császár barátja Mozart: Titus kegyelme című operájában. Ezt az áriát klarinét szóló kíséri, melyet érdemes Elena Garanča előadásában meghallgatni.

La Clemenza di Tito: „Parto, parto” -- Elīna Garanča (Met Opera) (2:46)

Aria from Act I of Mozart's "La Clemenza di Tito." Elīna Garanča (Sesto).

Egy másik Mozart opera, ahol szintén nadrágszereppel találkozunk, az az Idomeneo, s benne Idamante, aki Idomeneo krétai király fia (tenor vagy szoprán) szerepe.

Gluck: Orfeusz c. operájában a címszerepet alakíthatja alt vagy tenor, vagy bariton, vagy kontratenor hangú férfi énekes. Ez nem nadrágszerep!

Gluck: Orfeusz és Eurüdiké - magyar felirattal (1:39:31)

A mű Berlioz-féle átdolgozása 1859-ből. Berlioz a mű 1774-ben bemutatott párizsi változatát vette alapul a sajátjához, de ő nem magas tenort (haute-contre), hanem női altot alkalmazott a férfi főszerepre (Pauline Viardot kedvéért).

Verdi: Rigoletto c. operájának III. felvonásában a címszereplő felkeresi Sparafucilét és megbízza a herceg meggyilkolásával, de előbb még ki akarja ábrándítani Gildát csapodár barátjából. Ugyanis az álruhás herceg megmjerlenik Sparafucilr fogadójában és szállást kért. Sparafucile azonnal felméri a helyzetet és szíves vendéglátást ajánl vendégének. Közben az utcán Rigoletto arra kényszeríti leányát, hogy nézze végig, miként udvarol az álruhás herceg Sparafucile húgának, a szép Maddalénának.

Most már látod, megcsal téged...

Majd a többit én elvégzem!

Szörnyű lesz a megtorlás,

Lesújtja őt a villámcsapás.

Ezt követően a megzavarodott és kétségbeesett Gildának apja megparancsolja, hogy férfiruhában induljon Veronába. A lány azonban visszatér Sparafucile házához, és kihallgatja Sparafucile és Maddalene párbeszédét. Leshelyéről értesül tehát apja gyilkos tervéről és arról is, hogy Maddalena arra kéri bátyját, kímélje meg a neki kedvesen udvarló vendég életét. Végül abban egyeznek meg, hogy Sparafucile az első arra tévedő idegent fogja leszúrni és átadni és egy

zsákban a megrendelőnek átadni. Gilda pontosan megértette, mi készül odabent: „Megcsalt, én mégis imádom. Ő a halál fia, csak én menthetem meg. Bocsáss meg, drága apám!”. Gilda megzörgette az ajtót... Gilda szerepét emiatt az egy tragikus jelenete miatt nem nevezhetjük nadrágszerepnek.

Egy másik Verdi operában, A végzet hatalmában, Leonóra egy férfi kolostorba úgy keres menedéket, hogy férfiruhába öltözik, és a Páter gvárdiánnak titokban felfedi, hogy valójában nő. A gvárdián befogadja, és biztonságos helyre juttatja, ahol nem lesz bántódása.

Mint ahogy Beethoven Fideliójában Leonóra szerepe sem un. nadrágszerep, noha végig férfiruhában van.

Kara Shay Thomson Beethoven Fidelio című művének címszerepében a Sarasota Operában
(Fotó: Rod Millington)

Ide sorolható még Humperdinck: Jancsi és Juliska című operáját, ahol Jancsi (szoprán) szerepét természetesen nő éneklí. Monteverdi: Poppea megkoronázása c. háromfelvonásos operájában Nero (tenor vagy szoprán) szintén nadrágszerep.

[Humperding: Jancsi és Juliska:Ötvös Csilla-Sántha Jolán \(8:48\)](#)
Ötvös Csilla (Juliska), Sántha Jolán (Jancsi), vezényel: Nagy Ferenc

Bellini: Rómeó és Júlia c. kétfelvonásos operájában, amelyet ő I Capuletti ed i Montecchi címen adott közre, Rómeó szerepét mezzoszopránra bízta.

Rossini: Tell Vilmos című operájában Jemmy, Tell fia, akinek a fejéről íjjal lövi le az apa az almát, szintén szoprán szerep.

Verdi Don Carlos című operájában Tebaldo apród szintén szoprán.

Wagner Tannhäuserben a Pásztorfiú (szoprán) szerepét természetesen mindig nő énekli.

Érdekességként említem meg, hogy Petőfi költeménye alapján készült népszínmű, Kacsóh Pongrác: János vitézének első címszereplője a fővárosi Király Színházban Fedák Sári, a kor népszerű színésznője volt.

Fedák Sári Medgyaszay Vilmával, János vitéz szerepében
(nőkéert.hu)

További operai nadrágszerepek:

- Thomas Adès: *A vihar* - Ariel (szoprán)
- Bellini: *Rómeó és Júlia* - Rómeó (mezzoszoprán)
- Berlioz: *Benvenuto Cellini* - Ascanio (mezzoszoprán)
- Benjamin Britten: *Szentivánéji álom* - Oberon (eredetileg kontra-tenor szerep, de gyakran mezzoszoprán énekli)
- Catalani: *La Wally* - Walter (szoprán)
- Chabrier: *L'Etoile* - Lazuli
- Donizetti: *Granadai Alahor* - Hassem
- Dvořák: *Rusalka* - a kukta
- Erkel: *Brankovics György* - Brankovics István (mezzoszoprán)

Házy Erzsébet (Brankovics István) és Palcsó Sándor (Brankovics Gergő) Erkel Ferenc:
Brankovics György c. operájában

- Glinka: *Ruszlán és Ludmila* - Ratmir (kontra-alt)
- Gounod: *Rómeó és Júlia* - Stefano (mezzoszoprán)
- Händel: *Alcina* - Ruggiero (mezzoszoprán)
- Händel: *Ariodante* - Ariodante (a szólám eredetileg kasztrált énekesre íródott, napjainkban mezzoszopránra osztják)
- Händel: *Ariodante* - Lurcanio (a szerep kontra-altra készült, de később a szerző átírta tenor szólámra. A modern előadásokon kontra-alt, kontra-tenor vagy lírai tenor énekli)
- Händel: *Julius Caesar Egyiptomban* - Julius Caesar és Sextus (mezzoszoprán vagy kontra-tenor)
- Händel: *Xerxész* - Xerxész (a premieren kasztrált, jelenleg mezzoszoprán vagy kontra-tenor énekli)
- Haydn: *Az énekesnő* - Don Ettore (szoprán)
- Herczeg Ferenc: *A dolovai nábob leánya* - Bilitzky kadét (mezzoszoprán)
- Jules Massenet: *Hamupipőke* - Mesebeli herceg (eredetileg drámai szoprán, napjainkban lírai tenor)
- Meyerbeer: *A hugenották* - Urbain apród (mezzoszoprán)
- Mozart: *Titus kegyelme* - Sextus és Annio (mezzoszopránok)
- Mozart: *Idomeneo* - Idamante (mezzoszoprán)
- Mozart: *A pásztorkirály* - Amintas (eredetileg kasztrált szoprán, jelenleg lírai szoprán)

- Mozart: *Mitridate, Pontus királya* - Farnace (mezzoszoprán, kontra-alt, kontra-tenor), Sifare (szoprán)
- Mozart: *Az álruhás kertészlány* - Ramiro (mezzoszoprán)
- Ravel: *A gyermek és a varázslatok* - a címszerep és a pásztorfiú mezzoszoprán
- Rossini: *Tankréd* - Tankréd és Ruggiero (mezzoszopránok vagy kontra-altok)
- Richard Strauss: *Ariadne Naxos szigetén* - a házasságközvetítő (mezzoszoprán)

Források:

- Opera Guide Penguin Book 1995
- Sine Morbo 2001/IV. szám 48.old.
- Az opera kézikönyve (Park Könyvkiadó)